

Maltan kalani.

Pirěn tävan šěršiv.

Epir súralnä šěršiva Sovetlä Soćializmlä Respublikäsen Soyuzě
— SSSR teššě.

Väl pirěn tävan šěršiv. Unta pirěn asattesempe män asattesem
ěšlese tunipe xulasempe yalsem, zavodsempe kolxozsem, škulsem,
teatrsempe stadionsem pulsa tänä. Epir purnášra mēnpe usä
kuratpär, šavsene purne te vēsen allipe tunä.

SSSR Soyuzěnci xaläxsem xäyšen šěršivěnce xäysem xuša. Pirěn
pětēm purläx: šěr, vārmanssem, tiněsempe yuxanšivsem,
fabrikäsempe zavodsem xaläxän. Zavodsence mašinäsem tävaššě.
Xirte traktor kērlet. Ančax yalanax kun pek pulman.

Xěrlě särtän vārttänlähě. Kavkazra, Sovet Armenin stolići -
Yerevan xuli šivāxěnce, pīsāk xěrlě särt pur. Un tavrāšěnce
purānakan šinsem xäysem valli šavānta čul kälarnä. Šěr ayěnce
timērten ye bronzāran tunä uxä yěppisem, viläx-čěrlěx šämmisem
tupnä. Šakssem mēnle lekně-xa šěr ayne?

Vätam Azin xäyārěsem ayěnce. Vätam Azire šiv saxal. Šiv yuxsa
virtakan virānsenče šinsem purānaššě, sadsem yešereššě, šěr
mamākě üset. Šiv šuk šerte purnáš ta šuk. Vätam Azin čilay
virānněsenče nikam purānman xäyārlä pušxirsem täsālsa virtaššě.
Pirsa kēme šuk pušxirsene sovet učyonāyěsem samolyotsempe šite
kuraššě. Věsem xäyār ayěnce avalxi xulasempe yalsen išělčěkēsene
tata tipse larnä šiv kanalēsene tupnä. Věsem Vätam Aziri xaläxsem
ikě pin sul ělěkrex tunä gosudarstvāsem šinčen numay pēlně.

Ki:rilde.

Bistin töre:n čurtuvus.

Bistin törüttüneš čurttap turarivis čurttu Sover Soćialistiğ Respubliqalarniñ Evileli — SSRE dep ada:r.

Ol derge bistin töre:n čurtuvus-tur. Aña: bistin qırğan ada-iyelerivis bolğaş ada-ögbelerivis čurttap, aźıldap turar. Olarniñ ni:ti küš-aźili-bile xo:raylar bolğaş su:rlar, zavodtar bolğaş kolxoztar, školalar, teatrlar bolğaş stadionnar, bistin amıdıralivisqa aźiğlap-la turar čü:lderivis šuptu turğustunğan.

SSRE-niñ ulustari bottari bodunun čurtunun e:leri. Biste bügüle čü:lder: čer, arğa-ıyaštar, dalaylar bolğaş xemner, fabrikalar bolğaş zavodtar do:zazi ulusqa xama:ržir. Zavodtarda mašinalarni qilip turar. Tarilğa šölünde traktor dirile:r. Inčarğa keze:de indig turba:n.

Kizil teyniñ čažidi. Kavkazta, sovet Armeniyanin nayisilali Yerevan xo:rayniñ čo:gunda, uluğ Kizil tey bar. čo:q-qaviniñ čurttaqčilari o:n daš qazip ap turğan. čer ištinden demir bolğaş xüler-soğun molduruqtarin, dirig amıtannarnin sö:kteri bo-la tip ap turğula:n. Ol bögü čü:lder qančap čer ištince kire bergile:nil?

Orta:qi Aziyanin elezinniğ čerlerinde. Orta:qi Aziyada suğ eve:š. Suğ ağıp čidar čerlerde kižiler čurttap, sadtar čeçektelip, xöven ağarip ünüp turar. Kandig-la bir čildağannar-bile su: qatqan čerlerde amıdıral čoq. Orta:qi Aziyanin diqa xöy čerlerinde amıdıral čoq elezinniğ quruğ xovular qalbarip čorutqula:n bo:r. Sovet ertemdenner kiži čeder arğazoq quruğ xovularže samolyottar-bile čedip turar. Olar elezinner arazından erte-buruğunun xo:raylariniñ bolğaş čurttaqčiliğ čerlerinin buzundularin, qurğan qadip qalğan kanaldarin artinčilarin tipqan. İyi mun ažiğ čildar murnunda Orta:qi Aziyanin ulustarinin turğusqula:n kürünelerinin duğayında xöy-xöy čülderni olar bilip alğan.

Vvedeniež.

Pıştın rodinabıs.

Pıs töre:n paza čurtaçatxan strana Sovetskay Soćialistićeskey Respublikalar Soyuzı — SSSR tıp adalça.

Pu pıştın töre:n čirıbıs. Anda pıştın ağalarıbıs paza olarnın pabaları čurta:nar, toğınğannar. Anda pıştın pabalarıbıs, ijelerıbıs čurtaçalar. Olarnın küzıneğ gorodtar paza a:llar, zavodtar paza kolxoztar, školalar, teatrlar paza stadionnar püdırılgenner, pray ol nimelernen čurtazıvısta tuzalandırbıstar.

SSSR-nın çonı pozı strananın e:zi polça. Pıştın pray nime çonnın xolında: çir, ağastar, talaylar, suğlar, fabrikalar paza zavodtar. [...] Zavodtarda maşınalar itçeler. Xırada traktor kü:lepçe. Çe kirek mındağ la polba:n.

Xızıl xırnın çazıdı. Kavkazta, Sovetskay Armeniyanın stoliçası Yerevan gorod xırında, uluğ Xızıl xır turça. Anın xırındağı čurtağıl ar anda tas talağannar. Čirden timır paza xola soğan pastarın, mal sö:kterın uda: tapçağnar. Ol nimeler xaydı pray çir altına kır pağannar?

Ortın Aziyanın xumnarında. Ortın Aziyada suğ asxınax. Anda, suğ axçatxan çirde, çon čurtaçça, sadtar önneççe, xlopok ağarça. Suğ çox çirde çurtas çoğıl. Ortın Aziyanın köp çirlerinde e:n, xumnığ çazılar tartıl pağan. Pırık xumnığ çazılarga sovetskay uçyonnylar samolyottığ çitçeler. Olar xumnığ çazılarda izelgen purunğı gorodtarnı, a:llarnı, so:l pağan kanallarnın artxan-kağanın tapxannar. İqı muğ çil mının alnınox Ortın Aziyadağı çon püdırıgen gosudarstvolardanar olar qöp nime pılıp alğannar.

Al söz.

Bizni jurtubuz.

Biz tuvğan emda jaşağan qralğa Sovet Soćialist Respublikanı Soyuzu — SSSR deydile.

Bu bizni jurtubuzdu. Mında bizni qart atalaribiz emda alanı ataları jaşağandıla. Urunğandıla. Mında bizni atalaribiz, analaribiz jaşaydıla emda işleydile. Alanı barını işlegenlerini kücü bla şaxarla emda elle, zavodla bla kolxozla, školla, tetrla bla stadionla işlenedile, jaşavda biz ne bla xayırlana esek, ol barı da quralğandı.

SSSR-ni xalqları keslerini qrallarına kesleri iyedile. Bizde xar neda: jer, jegetle, teñizle bla suvla, fabrikla bla zavodla xalqnıqıdıla. Zavodlada maşinala etedile. Sabanlıqda traktor gürüldeydi. Alay'a xar zamanda da bılay bolmağandı.

Kızıl dubburnu taşası. Kavkazda, Sovet Armeniyanı ara şaxarı Yerevanğa juvuqda, ulla Kızıl dubbur ayırılıp miyik bolup turadı. Anı tögereginde jaşağanla alayda taş qobarıp turğandıla. Köb jolda temir emda jez uçlu sadaqlanı, janıvarlanı süyeklerin tabxandıla. Ala barı da jerge tüşgendile?

Orta Aziyanı qumlarında. Orta Aziyada suv azdı. Suv barğan jerde adamla jaşaydıla, terekle jağadıla, mamuq ağaradı. Ne bolsa da bir siltav bla suv quruğan jerde jaşav da toxtaydı. Orta Aziyanı köb jerinde jaşav bolmağan qum tüzle bardıla. Sovet alimle adam kiralmazlıq bu jerlege samolyotla bla barğandıla. Ala qumlanı içinde burunğu şaxarla bla elleni çaçılğanların, quruğan ilininleni izların tabxandıla. Ala eki mından artıq jılını mından alğa Orta Aziyanı xalqları qurağan qrallanı yüzünden köb zat bilgendile.

Kěřěš.

Bězněŋ vatan.

Běz tuvğan hem yeši torğan il Sovet Soćialistik Respublikalar Soyuzi — SSSR dip atala.

Bu bězněŋ vatan. Monda bězněŋ babalaribiz, babalaribizniŋ babaları yešegen hem eşlegen. Monda bězněŋ ata-analaribiz yeši hem eşli. Alarniŋ urtaq xězmätě bėlän šeherler hem avıllar, zavodlar hem kolxozlar, mektepler, tetrlar hem stadionnar tözėlgen, tormiřibizda bėz faydalana torğan bötėn nerse barlıqqa kitėrėlgen.

SSSR xalıqları üz ilėne üzlerė xuĵa. Bėzde hemme nerse — ĵirler, urmannar, diŋgėzler hem yilgalar, fabrikalarhem zavodlar xalıqnıĵı. Zavodlarda mařinalar yasıylar. Kırda traktor ĵorli. Lekin hervaqıtta da bolay bulmaĵan.

Kızıl tavnıŋ sėrė. Kavkazda, Sovet Ermenistaniniŋ bařqalası Yerevan šeherė yanında, zur Kızıl tav bar. Tire-yaqtaĵı xalıq monda tař ĉiĵarĵan. Ĵirden timėr hem bronzadan yasalĵan uq oĉlıqları, xayvan sėyeklerė tapqannar. Bolar ĵirge niĉėk kilėp kėrĵen soŋ?

Urta Aziya qomlıqlarında. Urta Aziyede suv az. Anda suv aĵa torĵan ĵirlerde kėřeler yeši, baĉćalar ĉėček ata, ap-aq bulıp mamıĵ üse. Bėr-bėr sebep bėlen suv bėtken ĵirde tėrėklėk te sünä. Urta Aziyenėŋ kėp urinnarinnan kėřė yešemi torĵan bik zur qom ĉüllerė ĵeyėlėp yata. Sovet ĵalimnerė kėřė yėrmi torĵan bu ĉüllerge samolyotlar bėlen ütėp kėrdėler. Alar qomlıqlar arasında borıŋĵı šeherler hem avıllarnıŋ xarabelerėn, suvı kipken kanallarnıŋ qaldıqların taptılar. Alar monnan ikė mėŋ yıldan artıq ĵlėk Urta Aziye xalıqları tözėgen devletler turında bik kėp nerseler bėldėlär.

Giriş.

Biziñ vatanımız.

Biziñ doğlan ve yaşayan yurdumıza Sovet Soćialistik Respublikaları Soyuzı — SSSR diyilyer.

Bu biziñ vatanımızdır. Biziñ atalarımız ve babalarımız şunda yaşapdırlar hem-de zehmet çekipdirlér. Biziñ ené-atarlarımız şunda yaşayarlar ve işlèyerlér. Olarıñ birlélèşip çekén zehmeti bilén şehèrlér ve obalar, zavodlar ve kolhozlar, mekdèplér, teatrlar ve stadionlar guruldı, durmuşda biziñ pèydalanyan ehli zatlarımız dörédildi.

SSSR-iñ halqları öz yurduna özléri eyèdir. Bizde hémme zat — yér, toqaylar, dènjzlér, fabrikler ve zavodlar halqıñqıdır. Zavodlarda maşınlar yasayarlar. Sürülyen yèrdè traktor tarlayar. Emma şeyle bolmadıq vagtları-da bolupdır.

Gizil bayriñ siri. Kavkazda, Sovet Ermenistaniniñ paytagti Yerevan şehèriñin golayında ullaqan Gizil bayir bèygèlip görünyer. Onuñ töveregindegi ilat şol yèrdèn daş kövlep alyar ekèni. Yeriñ içindèn demir ve bürünç pekamları, hayvanlarıñ süñklèrini olarıñ tapyan vagtları sèyrèk bolmandir. Bu zatlarıñ hémmesi yeriñ içine nehililik bilén düşüpdür?

Orta Aziyanıñ gumlarında. Orta Aziyada suv az. Suv bar yèrdè adam yaşayar bag güllèyer, pagta ağaryar. Bir söy bilén suv kesilén yèrdè yaşayış bolmayar. Orta Aziyanıñ köp yerlèrindè yaşayışsız çegèlik çöllér yaylıp gidyer. Barması qın çöllèrè sovet alimlari samolyot bilén bardilar. Olar gumlarıñ arasında gadimi şehèrlèriñ ve obalarıñ harabalarıni, guran kanallarıñ hanalarıni tapdilar. Olar Orta Aziya halqlariniñ iki müñ yıldan-da köp vagt mundan ozal dörèdèn dövlètlèri haqında köp zatlar bildiler.

Giriş.

Vetenimiz.

Bizim doğduğumuz ve yaşadığımız ölkə — Sovet Sosialist Respublikaları İttifaqı — SSRİ adlanır.

Bu, bizim vətənimizdir. Bizim babalarımız burada yaşamış və çalışmışlar. Bizim valideynlerimiz burada yaşayırlar və işləyirlər. Şəhərlər və kəndlər, zavodlar və kolxozlar, məktəblər, teatrlar və stadionlar onların birgə emeyi sayəsində tikilmiş, heyətdə istifadə etdiyimiz hər şeyi onlar yaratmışlar.

SSRİ xalqları öz ölkəsinin sahibidirlər. Bizdə hər şey: torpaq, meşələr, dənizlər və çaylar, fabriklər və zavodlar xalqındır. Zavodlarda maşınlar gəyirirlər. Tarlada traktor səslənir. Lakin həmişə belə olmamışdır.

Girmizi tepenin sirri. Gəfgəzdə, sovet Ermənistanının paytaxtı olan Yerevan şəhərinin yaxınlığında böyük girmizi bir tepə yüksəlir. Etrafda yaşayan adamlar buradan daş çıxarırdılar. Onlar tez-tez torpağın altından demir və bürünc ox ucları və heyvan sümükləri tapırdılar. Bütün bunlar yerin altına nəyə düşmüşdür?

Orta Asiya gımluqlarında. Orta Asiyada su azdır. Su olan yerdə insan yaşayırlar, bağ-bağca salınırlar, pambıq bitir. Hər hansı bir səbəb üzündən su guruyan yerdə heyət də sönür. Asiyanın bir çox yeri qumsal olduğundan burada insan yaşamırlar. Sovet alimləri insan əli çatmayan bu yerlərə teyyarələrlə gəldilər. Onlar gımların altında gedim şəhər və kəndlərin xərabələrini, suyu gurumuş kanalların yerlərini tapdılar. Onlar, Orta Asiya xalqlarının iki min ildən artıq bundan əvvəl yaratmış olduqları dövlətlər haqqında çox şey öyrendilər.